

NITO

Klima- og miljøtiltak på arbeidsplassen

- en veileder for medlemmer og tillitsvalgte

NITO

INNHold

KAPITTEL 1 - HVORDAN SETTE KLIMA- OG MILJØTILTAK PÅ DAGSORDEN PÅ DIN ARBEIDSPASS?.....	6
KAPITTEL 2 - TILTAK FOR EN MER KLIMA- OG MILJØVENNLIG ARBEIDSPASS	9
KAPITTEL 3 - EKSISTERENDE AVTALEVERK FOR KLIMA, MILJØ OG BÆREKRAFT	18
KAPITTEL 4 - MULIGE TARIFFKRAV MED MILJØEFFEKT.....	26

“ *Klimakrisen er vår tids største utfordring.* ”

INNLEDNING

Målet med denne veilederen er å inspirere og gi deg som medlem og tillitsvalgt kunnskap og konkrete forslag til hvordan du kan bidra til at det gjennomføres klima- og miljøtiltak på arbeidsplassen din. Et slikt handlingsrom eksisterer allerede i dagens avtaleverk innenfor klima, miljø og bærekraft. Klimakrisen er vår tids største utfordring. De neste tiårene vil verden gå gjennom store omstillinger på veien til et lavutslippssamfunn. Vi skal bidra for å tilpasse samfunnet og infrastrukturen vår til et endret klima.

Gjennom tiltak som foreslås i denne veilederen oppfordrer NITO tillitsvalgte og medlemmer til å ta en aktiv rolle når det kommer til å foreslå miljøvennlige løsninger på arbeidsplassen, og sette klima og miljø på dagsorden. I tillegg til å redusere virksomhetens klima- og miljøbelastning, tror vi dette kan skape engasjement, økt konkurransekraft og et godt samarbeidsklima lokalt i virksomheten.

Kompetanse innenfor bærekraftig teknologi og løsninger, sirkulær økonomi, klimatilpasning, og andre klima- og miljøtiltak blir stadig mer etterspurt. Ansatte med denne kompetansen er et konkurransefortrinn for virksomheten, både for den enkelte medarbeider og for bedriften som helhet.

Denne veilederen gir en innføring i følgende:

- ▶ hvordan sette klima og miljø høyere på dagsorden i virksomheten
- ▶ konkrete forslag til tiltak som kan gjennomføres
- ▶ eksisterende avtaleverk for bærekraft, klima og miljø

NITO har vedtatt konkrete klimamål for å redusere utslipp med 55 prosent innen 2030 og være klimanøytrale i 2050. Dette skal vi oppnå blant annet gjennom å bruke innkjøpsmakten vår til å stille krav til våre leverandører.

Vi håper at eksemplene som gis i denne veilederen vil inspirere deg som arbeidstaker og tillitsvalgt til handling på arbeidsplasser over hele landet. Ingeniørenes og teknologenes kompetanse er av uvurderlig verdi.

Trond Markussen,
president i NITO

KAPITTEL 1

HVORDAN SETTE KLIMA- OG MILJØTILTAK PÅ DAGSORDEN PÅ DIN ARBEIDSPASS?

NITO er opptatt av å fremme arbeidstakerens unike kompetanse og kjennskap til sin virksomhet, og bidra til at flere arbeidstakere ser hvordan de kan påvirke. Det finnes også flere eksempler på at arbeidsgivere premierer ansatte som bidrar til å foreslå klima- og miljøtiltak, som uten tvil kan være en viktig motivasjon for mange.

I dette kapitlet vil vi se nærmere på hva du kan gjøre i praksis som ansatt og tillitsvalgt. Deretter følger forslag til konkrete tiltak som kan gjennomføres i virksomheten.

Det lønner seg for virksomheter å satse på klima, miljø og bærekraft

Å sette bærekraft og miljø høyt på agendaen for virksomheter er ikke bare bra for jordkloden, det er også god økonomi. Det stilles stadig høyere krav og forventninger til at forretningsmodeller og drift skal være bærekraftig. Det er mange mulige fordeler for virksomheter og bedrifter som satser på bærekraft: De vil i årene framover kunne få lettere tilgang på kapital fra investorer, oppnå et bedre omdømme og høyere tillit, tilgang på dyktige ansatte som tiltrekkes av bærekraftige virksomheter, mer lojale kunder, og høy grad av innovasjon og evne til å omstille og tilpasse seg.

Hva kan du gjøre som ansatt?

Skal vi lykkes med klimaarbeidet på arbeidsplassen så trenger vi samarbeid mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Hvis alle bidrar inn med sin fagkunnskap kan vi sammen få til mer.

Som arbeidstaker har du mulighet til å ta opp og diskutere spørsmål og forslag knyttet til drift, klima og miljø. Enten du jobber i en virksomhet som har dette høyt på agendaen som en tydelig prioritet allerede, eller du jobber i en virksomhet som kunne behøve å sette det høyere opp på dagsorden. Har du en ide eller forslag kan du på egenhånd ta initiativ overfor ledelsen. Du kan også ta kontakt med din tillitsvalgt og for eksempel foreslå et medlemsmøte for de som er interessert i å utvikle forslag, løsninger og tiltak som kan fremmes for ledelsen.

Et arbeid og innsats her fordrer bruk av erfaring og kompetanse fra medarbeidere, men også at man evner å tenke nytt og opparbeider seg ny kompetanse. Det vil si at ved å løfte disse spørsmålene ligger det også nye muligheter som kan være karrierefremmende, i form av ny oppgaveløsning og karriereutvikling.

Hva kan du gjøre som tillitsvalgt?

Som tillitsvalgt har du rett til å bli informert om og diskutere saker som angår de ansatte, og ofte kan det ikke fattes beslutninger uten at du har uttalt deg. Som tillitsvalgt har du like stor rett som arbeidsgiver til å fremme forslag, og du har en mulighet til å påse at det er tilrettelagt for ansatte å ta klima- og miljøvennlige valg i arbeidshverdagen. Her kan det om nødvendig være nyttig å vise til bestemmelser om klima, miljø og bærekraft i eksisterende avtaleverk. Men har dere en god ide vil ledelsen normalt være veldig interessert i å få høre om den.

Hvordan skape eierskap til klima og miljø i bedriftsgrupper?

Klima og miljø kan gjerne være et fast punkt på møteagendaen til bedriftsgrupper, og utgangspunktet kan for eksempel være virksomhetens klimaarbeid og strategier, om det eksisterer noen, eller å sette det på agendaen for å foreslå tiltak. Mange bedrifter har etter hvert fått dedikerte ressurser som jobber med miljø og bærekraft, for eksempel en bærekraftsansvarlig. Det kan være lurt å orientere seg hva som finnes i virksomheten av ressurser og ambisjoner, og gå i dialog med ansvarlige. Her er det også gode muligheter for å samarbeide med andre fagforeninger i virksomheten.

Mange bedrifter har etter hvert fått dedikerte ressurser som jobber med miljø og bærekraft.

Videre kan et godt sted å begynne for å gi innspill til virksomheten på klima- og miljøtiltak, være å inkludere dine medlemmer i utforming av forslag om tiltak. Dette er viktig for at tiltakene har legitimitet og oppslutning på arbeidsplassen. Husk at ingeniører og teknologer ofte sitter på unik kompetanse om grønne løsninger og teknologi, og dermed ofte har utallige ideer. Her kan du få mange gode innspill å ta med videre, og du kan eventuelt få luftet dine egne ideer før du tar de videre til ledelsen.

Det er også mulig å starte med å spørre ledelsen om det er ønskelig med innspill til klima- og miljøarbeidet som vil kunne redusere avfall, energiforbruk, klimagasser og ulike kostnader i den forbindelse. Hvis svaret er ja, har dere fått legitimitet til å bruke av arbeidstiden.

Norsk arbeidsliv kjennetegnes ved gode relasjoner sentralt og lokalt på områder som forhandlinger, samarbeid og medbestemmelse. Tradisjonelt sett har samarbeidet ikke bare gått ut på å definere lønnsvekst, men også definere rettigheter og plikter i arbeidslivet. I tillegg kommer mulighetene for å sikre virksomhetenes utvikling innenfor et bredt spekter av områder og ikke minst det å ta et bredere samfunnsansvar.

Den norske modellen er under press. I framtida skal NITO rekruttere stadig mer samfunnsbevisste ingeniører og teknologer. Vi vet at målet om å redusere klimagassutslipp og miljøpåvirkning vil være styrende de neste tiårene. Erfaringer vi kan gjøre oss i dette arbeidet er nyttig fordi det faktisk vil kunne minimere klima- og miljøfotavtrykket til ulike virksomheter, og i tillegg vil det også gi praktiske eksempler som kan løftes fram av NITO i møte med sentrale myndigheter som eksempler til etterfølgelse.

KAPITTEL 2

TILTAK FOR EN MER KLIMA- OG MILJØVENNLIG ARBEIDSPASS

Her gjennomgår vi mulige tiltak som du som ansatt og tillitsvalgt kan foreslå på arbeidsplassen. Mange virksomheter er allerede godt i gang med et slikt arbeid, men kan fortsatt bli bedre, og for andre så kan forslag og ideer fra deg bidra til at din virksomhet tar tak og igangsetter et slikt arbeid.

Overordnede styringssystemer for klima og miljø:

Klimaregnskap- og klimabudsjett

Et klimaregnskap er ofte et første steg for mange virksomheter i klimaarbeidet. Det gir en oversikt over hvordan virksomheten påvirker klimaet, og viser de faktiske utslippene som en virksomhet har. Et klimaregnskap gir et viktig utgangspunkt for å definere plan og tiltak for å redusere utslipp.

Et klimaregnskap består ofte av tre deler som omtales som Scope 1-3¹:

- ▶ Scope 1 handler om virksomhetens direkte klimagassutslipp fra produksjon og transport
- ▶ Scope 2 består av indirekte utslipp fra energi som strøm og fjernvarme
- ▶ Scope 3 består av virksomhetens andre indirekte utslipp, som reiser, arrangementer og innkjøp av varer og tjenester

Mens industribedrifter ofte har størst andel direkte utslipp, har kontorvirksomheter ofte størst andel indirekte utslipp.

¹ GHG-protokollen, eller Greenhouse Gas Protocol, er den mest brukte og anerkjente standarden for rapporteringen av klimagassutslipp i et klimaregnskap. Den brukes for å kartlegge utslippkilder og for å kunne rapportere på klimafotavtrykket på en sammenlignbar måte, og er grunnlaget for klimaregnskap i andre standarder og rammeverk for bærekraftsrapportering.

Det kan være lurt å gjennomgå din virksomhets klimaregnskap, stille spørsmål ved utslipp og hvilke tiltak som igangsettes for å redusere disse. Her kan Grønnvaskingsplakaten gi tips til hvilke vurderinger du kan gjøre for å vurdere virksomhetens tiltak: <https://gronnvasking.no/>.

Stadig flere kommuner og virksomheter velger nå også å etablere et klimabudsjett. Et klimabudsjett gir en oversikt over de definerte tiltakene som skal redusere utslippene, og anslår et estimat for hvor store utslippsreduksjonene forventes å være – og hvem som har ansvaret for at tiltakene gjennomføres.

Miljøsertifisering

Å oppnå en sertifisering og slutte seg til et miljøledelsessystem kan også hjelpe en arbeidsplass med å redusere utslipp og miljøpåvirkning, og samtidig vise omverdenen at virksomheten har tatt grep og oppfyller gitte kriterier for klima og miljø gjennom en sertifisering. Dette gjelder blant annet tiltak innenfor energi- bruk, transport, avfall, og innkjøp av varer og tjenester.

Det finnes flere ulike typer miljøsertifiseringer:

- ▶ Miljøfyrtårn (www.miljofyrtarn.no) er for virksomheter i alle størrelser i både offentlig og privat sektor. Kriteriene setter søkelys på bl.a. arbeidsmiljø, avfall, energi, innkjøp og transport. I tillegg kommer bransjespesifikke kriterier for ulike virksomheter. Sertifisering skjer når virksomheten kan dokumentere at de oppfyller felles og bransjespesifikke kriterier. Det må lages en årlig miljørapport med handlingsplan.
- ▶ Svanemerket (www.svanemerket.no). Svanemerket har et særlig fokus på produkter, varer og tjenester.
- ▶ ISO 14001 for større virksomheter baserer seg på internasjonale standarder og består av et rammeverk for miljøledelse (www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html)
- ▶ The European Eco-Management and Audit Scheme (EMAS) er et miljøstyringssystem utviklet av EU-kommisjonen for virksomheter for å evaluere, rapportere og forbedre miljøarbeidet sitt: https://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm.

Andre klima- og miljøtiltak:

Energieffektivisering og systemer

Energieffektivisering er et rimelig og effektivt klimatiltak. Det samme er å bruke alternative energikilder og å gjøre produksjon av energi mer miljøvennlig. En stor andel av energibruk i bygg går med til oppvarming, så tiltak som reduserer energibruk knyttet til oppvarming bidrar til energisparing. Vanligvis gjelder dette elektrisitet. Selv om elektrisitet som produseres i Norge hovedsakelig er fornybar, så er ren energi en begrenset ressurs. Med stigende strømpriser så har virksomheter også fått et betydelig økonomisk insentiv til å energieffektivisere.

Forslag til tiltak:

- ▶ Benytt miljøvennlige alternative oppvarmingskilder i bygget. Det kan for eksempel være varmepumpe, fjernvarme, gjenvunnet varme, bioenergi (flis, ved, biopellets og biogass) eller solceller.
- ▶ Igangsett arbeidet med å implementere et energioppfølgningssystem – da er det lettere å finne steder man kan kutte i energiforbruket, og feil og mangler på tekniske anlegg oppdages raskere

- ▶ Installer et sentralt driftsanlegg for varme
- ▶ Forbedre varmegjenvinning av ventilasjonsluften og installer behovsstyrt ventilasjon
- ▶ Installer nytt belysningsutstyr og automatikk for styring av belysning (behovsstyring)
- ▶ Installer varmepumpe
- ▶ Forbedre innregulering av varmesystemet og utbytte av termostatventiler
- ▶ Etabler gode rutiner for innetemperaturer. Det viktigste tiltaket her er å redusere energibruken til oppvarming når bygget ikke er i bruk, slik som kvelder, helger og ferier. For hver grad temperaturen reduseres med går strømforbruket ned med ca. fem prosent.
- ▶ Installer tidsstyrt ventilasjons- og varmeanlegg. Tidsstyring bidrar til å spare energi uten at det går utover inneklime eller temperaturen når man oppholder seg i bygget.

Transport

Nesten en tredjedel av totale norske klimagassutslipp kommer fra transport, der over halvparten skyldes veitrafikk. Her er det for mange virksomheter store muligheter for å redusere klimagassutslipp, enten man er en operativ virksomhet med direkte utslipp fra egne kjøretøy eller gjennom å redusere utslipp fra reiser med bil, ferge og fly.

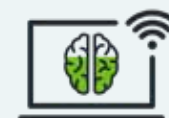
Koronapandemien har virkelig satt en fart på digitale møter som for mange vil kunne bidra til å redusere utslipp fra reise- og møtevirksomhet betydelig. Å finne en bedre balanse mellom digitale møter og fysiske møter som krever reisevirksomhet vil kunne bidra til å kutte utslipp fra transport.

Her er det noen konkrete tips som kan brukes for å redusere virksomhetens utslipp fra transport:

- ▶ For virksomheter med direkte høye utslipp fra transport er det å satse på elektrifisering av kjøretøyflåten, hybridløsninger og miljøvennlig drivstoff en del av løsningen. Det settes stadig flere krav til for eksempel utslippsfrie anleggsplasser ved anbud og anskaffelser, så et argument for å gjøre dette kan også være at virksomheten blir mer konkurransedyktig.
- ▶ Tiltak som kan gjennomføres for å redusere reiser til og fra jobb, og i kontortid:
 - ▶ Oppfordre til bruk av kollektivtrafikk om det er mulig, og bruk av sykkel og gange gjennom for eksempel tiltak som konkurranser og premiering av ansatte.
 - ▶ Etablere sykkelparkeringer og redusere antall p-plasser om mulig
 - ▶ Innkjøp av elsykler som kan lånes ved møtevirksomhet
- ▶ Oppdatering eller utvikling av en mer konservativ reisepolicy for virksomheten. Man kan oppfordre til at det settes et konkret mål for å redusere utslipp fra reisevirksomhet som for eksempel fly, og at det heller oppfordres til miljøvennlig transport og flere digitale møter. Her kan det for eksempel utvikles sjekklister for de ansatte med mål om å redusere antall reiser.

En sjekkliste for å redusere utslipp fra virksomhetens reisevirksomhet kan for eksempel bestå av spørsmål som:

- ▶ Er reisen i tråd med virksomhetens prioriteringer?
- ▶ Er det andre som kan delta lokalt dersom virksomheten har flere regionale kontorer?
- ▶ Kan reisen erstattes med digitale møteplasser?
- ▶ Kan miljøvennlig alternativ for transport benyttes?
- ▶ Kan reiser kombineres med andre møter/seminarer?
- ▶ Kan antallet som reiser reduseres – og velge kollektivknutepunkter for møter og seminarer

Innkjøp

Forbrukermakt gjelder ikke bare individet, men kanskje enda mer større virksomheter i rollen som innkjøper. Offentlig sektor alene kjøper varer og tjenester for mer enn 500 milliarder kroner årlig. Valgene vi gjør når vi anskaffer varer og tjenester kan gi leverandørene store insentiver til å gjøre sin produksjon mest mulig bærekraftig.

Som arbeidstaker og tillitsvalgt kan du sette klima og miljø på dagsorden i vurderinger av din bedrifts anskaffelser, og bidra til at virksomheten setter krav til leverandører innenfor lavutslippsløsninger, miljø, sirkulær økonomi og arbeidsforhold.

Et godt sted å begynne, er da å se etter miljømerker. De offisielle merkene i Norge er: Det nordiske Svanemerket og EUs Ecolabel-blomst. For å få bruke disse merkene må produsenter gjennom en rekke strenge miljøkrav innen alt fra utvinning av råvarer til håndtering av avfall. Les mer om Svanen på <https://svanemerket.no/> og Blomsten på <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/>.

Tips ved anskaffelser og innkjøp:

Mange av NITOs medlemmer sitter med en unik bestillerkompetanse, og har på den måten også muligheter for å påvirke. For å drive innkjøp av varer og tjenester i en mer klima- og miljøvennlig retning kan mye gjøres ved å stille noen grunnleggende spørsmål:

- ▶ Har produkter lang levetid og lavt energibruk?

*Et godt sted
å begynne, er
da å se etter
miljømerker.*

- ▶ Er produktene reparerbare med deler som er tilgjengelige? Kan produktet gjenvinnes? Hva slags kjemikalier inneholder produktet eventuelt?
- ▶ Er det mulig å kjøpe brukt i stedet for nytt? Flere steder i landet finnes det for eksempel muligheter for å kjøpe brukte kontormøbler.
- ▶ Kan innkjøp og anskaffelser bli underlagt klimakrav? Det vil si at det utvikles innkjøpsstrategier der klima inngår som et krav. Det kan stilles krav til at leverandører skal ha dokumentasjon på utslippskutt eller plan om det, for eksempel mål om å redusere utslipp i virksomheten med 50 prosent innen 2030.
- ▶ Man kan også vise til lovverket: I 2017 trådte en ny lov om offentlige anskaffelser i kraft, som pålegger offentlig sektor å foreta mest mulig bærekraftige valg i sine innkjøp. Tillitsvalgte på offentlige arbeidsplasser kan gå til sine overordnede og spørre hvordan denne loven blir fulgt opp i praksis.

Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) har utarbeidet veiledningsmateriale for bærekraftige innkjøp. Se mer på <https://anskaffelser.no/nb/samfunnsansvar/klima-og-miljo>. Nettsiden om grønne innkjøp har også mange tips til hvordan man kan gå fram: <https://www.gronneinnkjop.no/faq>.

Avfallshåndtering

Søppel tar ikke bare opp mye plass, men det store forbruket vårt bidrar til en stadig større sløsing med stadig knappere ressurser som vi er helt avhengige av. Det er allerede leveranseutfordringer knyttet til ulike mineraler i verden, og den lineære økonomien som i stor grad baserer seg på «bruk-og-kast» gir et stort globalt råvareuttak og produksjon av varer og produkter som også bidrar til store klimagassutslipp.

Et enkelt grep er å legge til rette for god kildesortering på arbeidsplassen. Anskaff flere søppelbøtter og få på plass grundig merking av hva som skal hvor. Lag avtaler med renholdere om at bedriftens avfall blir behandlet på moderne avfallsanlegg med maksimal resirkulering.

På sortere.no og grontpunkt.no kan du finne flere gode forslag til å håndtere avfall bedre. grontpunkt.no har en god oversikt over ulike avfall- og returordninger.

Kantinedrift og matsvinn

Som arbeidstaker kan du også påvirke kantinedriften i organisasjonen når det kommer til valg av matleverandører, hvordan det jobbes med å redusere matsvinn og å redusere konsum av kjøtt ved å etablere vegetardager eller vegetaralternativer.

Tips:

- ▶ Gjennom dialog med leverandør kan man identifisere områder det er relevant å stille krav til klima- og miljøbelastning. De sitter på informasjon om hvilke faktorer som påvirker klimafotavtrykket til produktene de tilbyr. Det kan avgjøres av for eksempel: Opprinnelsesland, energiforbruk fra for eksempel drivhus på fossil energi, om dyrking har ført til avskoging, sammensetning av ingredienser i et måltid og mengde klimabelastende matvarer.
- ▶ Man kan etterspørre leverandører om tiltak mot matsvinn, ulike sertifiseringer og merkeordninger
- ▶ Spis opp maten din: Matsvinn er et stort problem i et land hvor vi kaster 230 000 tonn spiselig mat i året. På verdensbasis blir så mye som 1/3 av all mat kastet. Mange kantiner har allerede tatt i bruk såkalt «dulting» for å redusere matsvinn, slik som bruk mindre tallerkener slik at man ikke tar mer mat enn man kan spise, og å sørge for at mat som blir til overs i kantinen enten doneres til ulike formål eller brukes om igjen i andre retter

Klimatilpasning og klimarisiko

Klimaet i Norge er i endring, og både samfunn og virksomheter må forholde seg til en endret hverdag med hyppigere tilfeller av ekstremvær og naturkatastrofer. Klimatilpasning handler om å forstå konsekvensene av et klima i endring og å iverksette tiltak for å forhindre skade – og på den andre siden utnytte de mulighetene endringene kan innebære.

Det er i dag få virksomheter som har tatt godt nok inn over seg den mulige risikoen klimaendringer medfører, og virksomheter kan gå glipp av mulige konkurransefordeler man får av å være en klimarobust virksomhet. Det fins i dag ikke et krav om rapportering for klimarisiko og klimatilpasning, men det er forventet at dette vil bli en del av obligatorisk rapportering på sikt – i alle fall for større virksomheter.

Et første steg man kan foreslå her som tillitsvalgt eller ansatt er at man kartlegger den fysiske klimarisikoen for virksomheten, og hvilke økonomiske og praktiske konsekvenser dette kan ha. For eksempel ved å stille spørsmålet: Hva vil skje med din virksomhet ved flom, styrtregn, tørke eller heteperioder? Å få på plass en enkel analyse av mulige faktorer som virksomheten er eksponert for, kan igjen bidra til klimatilpasningstiltak. Et annet tiltak kan være å definere akseptabelt skadenivå som følge av klimaendringer gjennom kost/nytte av klimatilpasningstiltak og hva som skal prioriteres.

Kompetansebygging

Ingeniørers viktigste samfunnsoppdrag er å utvikle teknologi for framtida. Det må derfor stimuleres til etter- og videreutdanning for ingeniører innen klima, miljø og bærekraft så de er rustet til å håndtere omstillingen til et bærekraftig lavutslippssamfunn, og bygge kompetanse som utvikler nye teknologiske løsninger. NITO jobber for en kompetanseavtale i arbeidslivet, som ivaretas gjennom dialogen mellom partene på arbeidsplassen, og i trepartssamarbeidet mellom myndighetene og partene i arbeidslivet. Den skal sikre den enkelte rett til faglig utvikling, for å løse arbeidslivets nåværende og framtidige kompetansebehov.

For å møte omstilling knyttet til klima, miljø, digitalisering og nye næringer er det behov for teknologer med spisskompetanse, men også med ferdigheter som samarbeid, kommunikasjon og evne til kritisk tenkning og etisk refleksjon. Det å styrke arbeidslivsrelevansen er et langsiktig arbeid som krever satsing og ressurser.

KAPITTEL 3

EKSISTERENDE AVTALEVERK FOR KLIMA, MILJØ OG BÆREKRAFT

Mange av NITOs hovedavtaler med arbeidsgiverorganisasjoner legger vekt på betydningen av dialog mellom ansatte/tillitsvalgte og ledelsen i virksomheten på arbeidsplassen om klima, miljø og bærekraft. I løpet av de siste årene har nemlig en rekke hovedavtaler og andre avtaler som NITO er omfattet av innarbeidet bestemmelser om dette. Det er forutsatt i avtalene at arbeid med disse spørsmålene skal være en del av dialogen på arbeidsplassen mellom ansatte/tillitsvalgte og ledelsen i virksomheten. Dette gir ikke bare en rett, men også en plikt til å følge opp spørsmålene i lokalt samarbeid.

Felles for bestemmelsene er at de overlater mye av ansvaret for å finne konkrete løsninger til ansatte, tillitsvalgte og ledelse. Dette skyldes at det er her mulighetene ligger for konkrete klima- og miljøtiltak tilpasset hver enkel virksomhet.

Ikke alle hovedavtalene til NITO inneholder bestemmelser om bærekraft (for eksempel er dette ikke per i dag tydelig formulert i NITOs hovedavtale med NHO). Det utelukker ikke at man gjennom bruk av eksisterende mer generell avtaletekst kan løfte klima og miljø lokalt, gjennom at ansatte og ledelse sammen kan diskutere ulike tiltak og løsninger, for å finne ut hva som vil gi mest effekt, i lys av tiltak, gevinster og kostnader, og eventuelle forslag om tariffbestemmelser.

NITOs kongress 2021 var bekymret for at arbeidsgiver kunne koble forhandlinger og drøftinger om klima og miljø til spørsmål om lønn ved å peke på kostnadene. Det ligger ikke i NITOs politikk å erstatte krav om lønn og arbeidsvilkår med krav om bærekraft. Av denne grunn anbefales det at spørsmål om partssamarbeid om klima, miljø og bærekraft løftes i egne prosesser på andre tidspunkter og gjerne også med andre deltakere enn hva gjelder for lønnsoppgjørene.

Her følger en oversikt over eksisterende avtaleverk:

Kommunal sektor

Kommuneloven og Hovedavtalen i KS sikrer kommunalt ansatte rett til medbestemmelse i saker som angår dem. Hovedavtalens mening er at klima- og miljøtiltak som fremmer bærekraftsmålene inngår som en del av dialogen mellom ansatte/tillitsvalgte og arbeidsgiver. Derfor bør tillitsvalgte i kommune-Norge inkludere miljø- og klimatiltak i samarbeidet med sine arbeidsgivere.

Den kommunale Hovedavtalen gjelder ikke bare for de ordinære kommunene, men også for områder hvor partsforholdet på arbeidsgiversiden ligger hos Samfunnsbedriftene (tidligere KS Bedrift). Dette gjelder områder som følger Hovedtariffavtalen for konkurranseutsatte bedrifter og Energiavtalene for energibedrifter med medlemskap i Samfunnsbedriftene.

Det ligger ikke i NITOs politikk å erstatte krav om lønn og arbeidsvilkår med krav om bærekraft.

Det heter som et eksempel i formålsbestemmelsen i Hovedavtalens innledning – 3. ledd:

“Partene understreker viktigheten av at det i partssamarbeidet fremmes forståelse for og innsikt i virksomhetens påvirkning på ytre miljø og klima.”

Derne sties det i Hovedavtalens § 1 (som retter seg mot kommuner og fylkeskommuner i første rekke): “Hovedavtalen skal innenfor rammen av det lokalpolitiske demokrati bidra – gjennom godt samarbeid, medbestemmelse og medinnflytelse – til en omstillingsdyktig, bærekraftig og serviceinnstilt kommunesektor til beste for innbyggerne.”

I tillegg er det som et vedlegg nr. 2 til hovedavtalen tatt inn følgende:

“Klima og miljø

Med henvisning til hovedavtalens formål, 3. ledd, drøfter de lokale parter klima- og miljøtiltak i kommunen/-fylkeskommunen/bedriften.

Statlig sektor

I den statlige Hovedavtalen er det tatt inn følgende under paragrafen som definerer avtalens formål og intensjoner:

«Miljø og klima

Hensynet til miljø og klima skal være en del av partssamarbeid og medbestemmelse og skal bidra til en bærekraftig utvikling.»

Under formålsbestemmelsen sties også følgende:

Ledere på alle nivåer skal utøve en støttende og involverende ledelsesform og bidra til å forebygge og løse konflikter. Lederne skal legge til rette for kreative læringsmiljøer og reell medbestemmelse. De tillitsvalgte skal tas med i beslutningsprosessen i saker som gjelder de ansattes arbeidssituasjon, herunder også spørsmål knyttet til miljø og klima.

I staten ble det dessuten i forbindelse med revisjon av Hovedtariffavtalen i 2022 gjort endringer i en protokolltilførsel som nå lyder:

Nr. 1 Bærekraft og miljø

Partene i staten er enige om at dersom Norge skal nå FNs bærekraftsmål, må staten gå foran, og alle statlige virksomheter må bidra.

De lokale partene må finne løsninger for å fremme bærekraft og redusere miljøavtrykket i den enkelte virksomhet. Det er viktig at det legges til rette for omstilling som sikrer innovasjon og klimavennlige løsninger og ivaretagelse av natur. De sentrale partene i staten vil i tariffperioden kartlegge hvordan de lokale partene kan understøttes i arbeidet. Kartleggingen utføres av en partssammensatt gruppe.

I tillegg til mål 13, Stoppe klimaendringene, vil partene fremheve viktigheten av mål 4, Utdanning, mål 5, Likestilling mellom kjønnene, mål 8, Anstendig arbeid og økonomisk vekst, og mål 17, Samarbeid for å nå målene som sentrale for partenes videre arbeid.

Det skal legges til rette for kompetanseheving rundt bærekraft, klima og miljøspørsmål på tvers av statlige virksomheter, jf. HTA kap. 5.3.

Spekter

På Spekterområdet sier Hovedavtalen (inngått mellom SAN og Spekter) følgende under et av målene i Hovedavtalens innledning at Hovedavtalen skal bidra til en bærekraftig utvikling ved at tiltak i virksomheten med hensyn til klima, natur og miljø er en del av partssamarbeidet.

Det heter videre i Hovedavtalens del II § 28:

Gjennom medinnflytelse og samarbeid skal de ansatte med sin erfaring og innsikt være med å skape de økonomiske forutsetningene for virksomhetens fortsatte utvikling og for trygge og gode arbeidsforhold, bærekraftig utvikling av virksomhetene, et godt fungerende arbeidsmiljø og resultatoppgjør til beste for så vel virksomhet som ansatte.

I § 30 (Drøftelser om virksomhetens ordinære drift) finner vi dessuten følgende punkt:

Virksomhetens ledelse skal drøfte med de tillitsvalgte tiltak i virksomheten knyttet til klima, natur og miljø for å fremme en bærekraftig utvikling.

Ved A-delsforhandlingene i 2021 ble det dessuten protokollert følgende:

Bærekraft og miljø

De sentrale parter er enige om at det er viktig og relevant å diskutere bærekraft og miljø i et overordnet perspektiv i tråd med FNs bærekraftsmål samtidig som verdiskapingshensyn ivaretas. Det er også viktig at partene på virksomhetsnivå diskuterer og leter etter lokale løsninger for hvordan man kan redusere miljøavtrykket.

De sentrale parter forplikter seg med dette utgangspunktet å ta arbeidet og oppfølgingen inn i hovedavtalerevisjonen i 2021.

Det nedsettes et partssammensatt utvalg innen 1. november 2020. Utvalget utarbeider en veileder til hvordan partene i virksomhetene kan samarbeide om fortsatt å bidra til bærekraftig utvikling i den enkelte virksomhet, jfr. Hovedavtalens bestemmelser om informasjon, samarbeid og medbestemmelse.

Veilederen kan leses her:

Den inneholder bl.a. en del eksempler som kan være relevante også for tillitsvalgte på andre avtaleområder enn Spekter.

Samfunnsbedriftene/Energiavtale II

Tidligere var det en egen protokolltilførsel til Energiavtale II som tok for seg temaet bærekraft og klima. Teksten er nå endret litt etter forhandlingene om revisjon av avtalen for perioden 2022-24 og løftet inn som en egen paragraf i selve avtalen og gitt slik utforming:

§19 Bærekraft og klima

FNs bærekraftsmål har tydelig aktualitet også i energibransjen. Det anbefales i denne forbindelse at de lokale parter setter dette på dagsorden som påpekt i Hovedavtalens formålsbestemmelse.

Klima- og miljøtiltak som fremmer bærekraftsmålene inngår som en del av parts-samarbeidet etter hovedavtalen. Det bør derfor etableres prosesser mellom partene lokalt, for jevnlig å kunne drøfte miljøtiltak som bedrer bedriftens klimapåvirkning.

Dette kan være temaer som

- ▶ Transportordninger i bedriften
- ▶ Ulike arbeidsrutiner
- ▶ Avfallshåndtering
- ▶ Energibruk
- ▶ Reise til og fra jobb
- ▶ Hjemmekontorløsninger
- ▶ Bærekraftig innkjøp
- ▶ Opplæring av de ansatte

I alle tilfeller kan det være lurt å alliere seg med likesinnede fagforeninger på arbeidsplassen.

“

Privat sektor

Tilsvarende klartekst finnes så langt ikke i Hovedavtalen mellom NITO og NHO, men formålet med samarbeid og medbestemmelse i mer generelle vendinger kan lett argumenteres for å også gjelde bærekraft.

Innfallsporten til å drøfte bærekraft kan sies å ligge flere steder i Hovedavtalen med NHO selv om ikke ordet bærekraft eller lignende konkret er nevnt. Et eksempel på dette ligger i Hovedavtalens § 8-1 hvor det heter:

Gjennom medinnflytelse og samarbeid skal de ansatte med sin erfaring og innsikt være med og skape de økonomiske forutsetninger for bedriftens fortsatte utvikling, og for trygge og gode arbeidsforhold til beste for så vel bedriften som arbeidstakerne.

I alle tilfeller kan det være lurt å alliere seg med likesinnede fagforeninger på arbeidsplassen.

En mulig framtidig tydeliggjøring kan ligge i det som ble tatt i protokollen fra revisjonen av hovedavtalen med NHO i 2022. Det blir her sagt at samarbeidsutvalget NHO-NITO vil i perioden diskutere bærekraft og miljø i et overordnet perspektiv.

NHO oppfordrer dessuten sine medlemmer til å gjennomføre klimatiltak: <https://www.nho.no/tema/energi-miljo-og-klima/klimatiltak-for-bedrifter/>

I hovedavtalen mellom NITO og Virke heter det for øvrig i §8-1:

“Gjennom medinnflytelse og samarbeid skal de ansatte med sin erfaring og innsikt være med på å sikre økonomiske forutsetninger for effektiv drift, bærekraftig utvikling, og for trygge og gode arbeidsforhold til beste for så vel bedriften som arbeidstakerne.”

Ved hovedavtalerevisjonen mellom NITO og Virke høsten 2022 ble det tatt inn et pkt. 3 til protokollen som lyder slik:

“Partene understreker viktigheten av at det i partssamarbeidet fremmes forståelse for og innsikt i virksomhetens påvirkning på ytre miljø og klima. Partene er enige om at klima og miljøtiltak som fremmer bærekraftsmålene inngår som en del av partssamarbeidet etter hovedavtalen.

Partene tar sikte på å etablere et sentralt samarbeid innenfor området bærekraft, med formål om å kunne veilede bedriftene i deres arbeid med klima- og miljøtiltak. “

MULIGE TARIFFKRAV MED MILJØEFFEKT

Mange av tiltakene som er beskrevet i kapittel 2 lar seg formulere inn i tariffavtaler. De kan også benyttes i annet format som for eksempel samarbeidsprosjekter med mål om å endre virksomhetens miljøbevissthet. Som nevnt bør dette arbeidet skje på siden av tariffarbeid knyttet til lønns- og arbeidsvilkår.

For en utdypende beskrivelse av hvordan krav om tiltak konkret kan formuleres, anbefales boka «Grønne tariffavtaler», Jon Olav Bjergene og Inger Marie Hagen, Gyldendal 2020. Boka kan bestilles fra NITOs sekretariat for tillitsvalgte som ønsker inspirasjon for det lokale tariffarbeidet.

I boka beskrives både motivasjonen for tariffesting av bærekraftstiltak – det vil si at man nedfeller noe som en bestemmelse i en tariffavtale, og rammer og virkemidler som tillitsvalgte har til rådighet gjennom tariffavtaler.

Blant eksempler på avtalekrav som beskrives er:

- ▶ Energiledelse, elektrifisering av virksomhet og regnskogvennlig drivstoff
- ▶ Mat, matsvinn og mer miljøvennlig og økologisk mat
- ▶ Bærekraft i verdikjeden, også gjennom innkjøp og sertifiseringer
- ▶ Investeringer og pensjonsinnskudd i miljøfond
- ▶ Kompetanseutvikling

Blant eksemplene ligger en rekke konkrete forslag for hvordan saker settes på agendaen, forslag til konkrete kravformuleringer, og insentiver for å styrke eierskapet til saker om klima og miljø, som for eksempel krav om bonus til ledelsen tilknyttet utslippsreduksjoner.

Veien videre

Ingeniører og teknologer sitter på nøkkelen til grønn omstilling. Med dagens avtaleverk og bestemmelser på klima, miljø og bærekraft, og den høye graden av tillit og samarbeid vi har i Norge gjennom den norske modellen, ligger alt til rette for at NITOs medlemmer og tillitsvalgte kan bidra til at virksomheten gjennomfører klima- og miljøtiltak.

Jo flere som setter dette på agendaen i egen virksomhet rundt omkring i landet, jo større blir den totale klima- og miljøeffekten. Et slikt arbeid vil også styrke bedriftens konkurransevne, ansattes kompetanse, og gjøre arbeidsplasser mer rustet for økte krav og forventninger fra myndigheter, kunder og investorer.

Ser man framover i tid så kan klima- og miljøtiltak også bli en del av hva partene i arbeidslivet forhandler om for å styrke arbeidslivets bidrag. En del norske arbeidstakerorganisasjoner har allerede begynt å snakke om dette i forhandlinger med arbeidsgiver. I land som Storbritannia og Canada har partene allerede framforhandlet “grønne tiltak” gjennom tariffavtaler. Et eksempel på dette er en avtale om at miljøvennlige reiser til og fra arbeidssted skal kunne regnes som arbeidstid, gis en form for godtgjørelse eller finansieres av arbeidsgiver. Et mulig første skritt i denne retningen vil på sikt være å formalisere muligheten til å inngå og forhandle avtaler lokalt som omhandler bærekraft, klima og miljø.

NITO vil oppfordre våre medlemmer og tillitsvalgte til å ta i bruk denne veilederen til å ta initiativ til klima- og miljøtiltak i sin bedrift. Det vil være godt for kloden, for deg som ansatt, og for bedriftens konkurransevne.

Lykke til!

NITO ønsker alltid å lære av våre medlemmer om hva som fungerer i praksis eller ikke, og bestpractice som andre kan lære av. Har du eller din avdeling noen innspill og erfaringer du ønsker å dele, kan du sende oss innspillet deres til per-ole.hansen@nito.no

NITO - Norges ingeniør- og teknologorganisasjon
Støperigata 1 | Postboks 1636 Vika, 0119 Oslo
Telefon 22 05 35 00 | epost@nito.no | nito.no